

TARIX

ОЛИМ РЎЗИКУЛ МУСТАФОКУЛОВ 80 ЁШДА

“ҚУРУҚ ҚЎЛ БИЛАН КЕЛМАДИМ”

Бекпўлат Умуркулов

Термиз давлат университети профессори, филология фанлари доктори

Шариф Ёқубов

*Термиз давлат университети доценти, филология фанлари номзоди**e-mail: sharif.yoqubov@mail.ru**<https://orcid.org/0009-0002-8677-1325>**UDK 8/81(81,33)*

Ҳаётда шундай инсонлар борки, уларнинг суҳбатида бўлсангиз, минг йиллик дарддан фориг бўлгандек ўзингизни енгил ҳис этасиз. Бундай инсонларнинг оҳанрабои бормикан ёки самимияти, дунёқарашининг кенглиги ва илм-у салоҳияти кишини ўзига тортаверармикан? Мана шундай таърифлар тили, феъли, табиати мулойим, Термиз давлат университети доценти, филология фанлари номзоди Рўзикул Мустафокуловга айнан мос келади. Қаҳрамонимиз билан бир бора суҳбатлашсангиз, нотўғри сўзламаганимизга ишончингиз комил бўлади.

Устоз ўтган йиллар давомида катта ҳаётнинг машаққатли, илмнинг дағал ва анча заҳматли йўларини босиб ўтди. Айримлар аҳвол танг келганда, илмдан

чекинган бўлса, устоз уларнинг акси ўлароқ дилга тугилган мақсад йўлидан бир қадам ҳам чекинмади. Чекиниш қаҳрамонимиз феълига хос эмас. Тўғри, вазият оғир келганда бир паст тўхтагандир, нафас ростлагандир. Рўзикул ака яхши олим бўлишни ҳам, чин инсон бўлишни ҳам эплай олганлардан. Бу олимнинг феъли, табиати дарёдир.

Рўзикул Мустафокулов 1946 йилнинг 15 августида Жарқўрғон туманида таваллуд топди. Вақтнинг тезкорлиги, учқурлигини қарангки, ўшандан бери орадан саксон йилга яқин ўтибди. Ёш Рўзикул ўрта мактабни аъло баҳоларга тугатиб, Самарқанд жисмоний тарбия педагогика билим юртига ўқишга кириб, имтиёзли диплом билан тугатди. Сўнг, Самарқанд давлат университетининг ўзбек ва тожик

филологияси факультетида ўқиди. Университет ректори, академик, филология фанлари доктори Воҳид Абдуллаев, академиклар Нуриддин Шукуров, Ботирхон Валихўжаев, фан докторлари, профессорлар Улуғ Турсунов, Худайберди Дониёров, Ваҳоб Эгамов, Жўра Мухторов, Жўрабой Ҳамдамов, Тоҳир Хўжаев, Раҳматулло Қўнғиров, Сайдулло Мирзаев, Талъант Маҳмудов каби тилшунос ва адабиётшунос устозлардан сабоқ олди.

Бир нарсани эътироф этиш керакки, у университетда “кун ўтарга” ўқимади. Ёки бўлмаса, “амал-тақал” қилиб курсдан-курсга ўтувчилар тоифасидан ҳам эмас эди. У илмга қизиқувчан, ўрганишга ташна, тиниб-тинчимайдиган талабалар сафида бўлди.

Биз дўстимиз Р.Мустафоқуловнинг ўзига хос характерлари ҳақида бир савол билан мурожаат қилдик:

— Мен чиройли уй, чиройли боғ, ширин сўзлар боғи, чиройли ҳаёт, тарбияли, ўқимишли фарзандлар, невар, чеваралар вояга етказдим, деб ўйлайман. Ҳар бир сўзимни, ҳар бир ҳаракатимни, ҳар бир гапимни, ҳар бир қадамимни ўйлаб ташладим. Ҳеч бир инсоннинг кўнгил шишасини синдирмадим. Силлиққина ҳаракат қилдим. Ўйлайманки, менинг яқин орадаги авлодларим ҳам шу руҳда яшаб ўтишади. Зиёли оиласида тарбия топганлигини ҳеч қачон ва ҳеч вақт қалбидан соқит қилмаслигига ишончим комил. Нафсга қул бўлмасликка ҳаракат қилдим. Адолатли бўлишга ҳам эътибор қилиб яшадим. Шу жумладан сўзларни исроф қилмасликка, унга безак бериб ишлатишга ҳаракат қилдим. Сўзни қадрлаб, шу билан бирга ундан эҳтиёт бўлиб яшашга одатландим. Шеърларимда айтганимдек, ҳеч бир нарсага қизганмадим. Фақат ва фақат вақтдан ютиш ва уни исроф қилмасликка курашдим. Бу ҳақда шеърларимда ҳам қайд этиб ўтганман:

Камол топдим ватан қўйнида
Зориқмасдан ҳеч бир нарсага.
Истаганим бўлди муҳайё
Керак бўлса неки инсонга.

Ва ҳаётда қизғонмадим ҳеч
На мансаб-у, иқбол тахтга.
Билмам нега ҳар эрта-ю кеч,
Фақат кўнгил қизғанди вақтга.

Рўзикул Мустафоқулов иш фаолиятини тоғли Бойсун туманидаги 22-сонли В.Теришкова номли мактабда ўзбек тили ва адабиёти ҳамда жисмоний тарбия фанларидан дарс беришдан бошлади. Ўша йиллари вилоятимизда жисмоний тарбиянинг спорт гимнастикаси фанидан мутахассислар йўқлиги туфайли ёш устозни Термиз жисмоний тарбия техникумига ишга таклиф қилишди. Ўн йилдан ортиқ вақт мобайнида бу даргоҳда талабаларга спорт гимнастикаси ҳамда она тили ва адабиёти фанларидан сабоқ берди.

1980 йилдан эътиборан Термиз давлат университети тақдири боғланган Р.Мустафоқулов ўтган йиллар мобайнида факультет методисти, декан ўринбосари, сиртқи бўлим декани, университет амалиёти бўлими бошлиғи, бошланғич таълим кафедраси мудири вазифаларида фаолият кўрсатди. Қизгин иш фаолияти давомида қаҳрамонимиз мустақил илмий-тадқиқот ишлари билан ҳам шуғулланиб, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими, филология фанлари доктори, ТошДУ профессори Бердиали Имомов раҳбарлигида изланиш олиб борди ва 1990 йили номзодлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилди. 1993 йили эса доцентлик унвонига эга бўлди.

Олим салкам 60 йилдирки, талабаларга она тили ва адабиёти, халқ оғзаки ижоди, нутқ ўстириш, нутқ маданияти каби фанларнинг илмий-назарий, услубий жиҳатларидан сабоқ бериб келганлигидан ўзини бахтиёр ҳисоблайди. Ўттиз йилга яқин жисмоний тарбиянинг спорт гимнастикаси фанидан ҳам назарий, ҳам амалий жиҳатдан сабоқ берганлигини эътироф этади.

Ўзининг илмий-ижодий фаолияти даврида республика аҳамиятига тааллуқли илмий-бадний рисоалари, дostonлари,

услугий қўлланмалари ва шеърлари, мақолалари билан кенг жамоатчилик назарига тушди. Адабиётшунослик, фольклоршунослик ва танқидчиликда ўз сўзини айта олди. Шу билан бирга, жисмоний тарбия ва спортда ҳам фаол меҳнат қилиб, ҳурмат, обрў-эътибор қозонди.

Рўзикул Мустафокуловнинг фаолияти кенг қўламли бўлиб, драма, трагедия, комедия каби драматургик жанрларга оид фикрлари битилган таҳлилий публицистик мақолалари ҳам ОАВ орқали ёритилиб, ўз мухлисларини топа олди. М. Бехбудий, Фитрат, Ҳ. Ниёзий, Уйғун, Максуд Шайхзода, Туроб Тўла, Иззат Султон, Абдулла Қаҳҳор пьесаларини кенг илмий нуқтаи назардан таҳлили ҳам маънан пишиқлиги билан ҳамкасбларининг эътирофига сазовор бўлди. Фикримизнинг куруқ бўлмаслиги учун олимнинг айрим асарларига назар ташлаб ўтсак, мақсадга мувофиқ бўлар деб ўйлаймиз.

Адабиётшунос олимнинг “Умрбоқий жанр” (1988), “Яшашга ҳақли жанр” (1991) деб номланган қўлланмалари ўрта мактаб ўқитувчи ва ўқувчиларига мўлжалланган бўлиб, у ўрта мактаб дастурларидан ўрин олган трагедия ва драма жанрларига аниқлик киритди.

“Ҳамза – улкан шоир, драматургия мохир педагог” (1989), “Ифодали ўқиш” (1990), “Нутқ ўстириш методикаси” (1994), “Ёзма нутқ саводхонлиги” (1996) ҳамкорликда ёзилган ўқув-услугий қўлланмаларида ёзма ва оғзаки нутқ саводхонлигининг ўзига хос қонун-қоидалари ҳамда қўлланилиши ҳақида маълумот берилади. “Сурхон адиблари болаларга” (2000) деб номланган қўлланмасида муаллиф сурхондарёлик бир гуруҳ ижодкорларнинг болаларга бағишланган ижодий фаолияти ҳақида мухтасар сўз юритади. Уларнинг ижодий йўналишларини атрофлича таҳлил этади.

“Нутқ одоби” (2000) ҳаммуаллифликда битилган китобида эса қадим аждодларимиз, ота-боболаримизнинг адабиётимизда нутқ одобига оид қарашлари, кишиларнинг феъл-атвори,

хулқи, маънавий дунёси, билими, тарбияси руҳияти билан боғланган қарашлари катта эстетик таъсир қувватига эга.

Изланувчан олим Рўзикул Мустафокуловнинг “Халқ педагогикаси сарчашмаси” (1995) номли тўплами ҳақида ҳам илиқ фикрлар билдириш мумкин. Тўпланда халқ оғзаки ижодининг ўлмас намуналарини тўплаган ва педагогик нуқтаи назардан таҳлил ўрин олган. Инсон ҳаётида фольклор қимматли тарбия воситаси эканлиги эътироф этилади. Шу билан бирга муаллиф “Тошбосар” (1998), “Хурсўна” (1999), “Соқибулбул” (2001), “Қўнғирёт” (2006), “Чўпон кўшиқлари” (2008) каби достонларини нашр эттирди ва улар орқали Шеробод достончилиқ мактабининг анъанавий фаолияти давом этаётганлигини таъкид этади.

Рўзикул Мустафокулов Чоршанби бахши Раҳматуллаевдан (марҳум) “Алпомиш” достонининг Сурхондарё вариантини (саккиз юз саҳифалик) ёзиб олиб, нашрга тайёрлади. Бу билан изланувчан олим халқ оғзаки ижодиёти намуналарининг умрбоқийлигини таъминлашга ўз ҳиссасини қўшди. “Ўзбек халқ миллий ўйинлари” (2019) ўқув-услугий қўлланмасида аждодларимиз томонидан яратилган юз йигирмадан ортиқ халқ миллий ўйинларининг яшаш тарзи ва уларнинг ўзига хос хусусиятлари ёритиб берилган. “Тарбиянинг теран илдизлари” (2018) ҳамкорликда услубий қўлланмасида ҳам халқ оғзаки ижодининг ўлмас намуналарига эътибор қаратган.

“Тоғлардек яшаса одам” (2005) номли ҳамкорликда тайёрланган китобида сурхондарёлик таниқли спортчи-олим, профессор, “Шухрат” медали совриндори Жума Тошпўлатовнинг ҳаёти ва фаолияти, катта спортдаги ўрни орқали миллий курашимиз тарихи ҳақида ёзилган бўлиб, халқ оғзаки ижодининг (олиш) ўзбекона турининг ўзига хосликларини полвонлар мисолида кўрсатиб беради. Вилоятда кураш спорти ривож, таниқли полвонлари, довруқли чемпионлари хусусида атрофлича фикр юритилади.

“Алпомишлар афсона эмас” (2007) (ҳамкорликда) китобида Ал-Ҳаким ат-Термизий хотирасига бағишлаб Президент соврини учун ўтказилган етти халқаро кураш турнирлари кенг ёритиб берилган. Шунингдек, китобдан Сурхон полвонлари ҳақида ҳам қимматли маълумотлар ўрин олган. “Спорт – баркамоллик тимсоли” (2011) номли ҳамкорликда тайёрланган китобида Термиз давлат университети спорти, спортчи-мураббийлари ва уларнинг фаолияти жамланган.

“Фақирнинг йўли” (2012) номли биографик қисса асарида таниқли шоир ва журналист Болта Ёриевнинг ҳаёти ҳамда ижодий фаолияти таҳлил этилади. Олимнинг республика газета ва журналлари, конференция материаллари илмий тўпламларида икки юздан зиёд илмий-услубий ва бадиий асарлари ўрин олган.

Р.Мустафоқуловнинг “Сурхон фольклорининг ҳозирги яшаш ҳолати ва бадиияти” (2022) монографияси, “Болалар фольклорининг айтимлар семантикаси”, “Сурхон воҳаси оғзаки насри”, “Сурхон воҳаси паремиялогик жанрлари”, “Сурхон воҳасининг мавсум-маросим фольклорлари” кенг жабҳада очиб берилган. Шунингдек, муаллифнинг “Шеробод дostonчилик мактаби бахши-шоирлари”, “Эртақлар тўплами”, “Чоршанби бахши Раҳматуллаевнинг юзга яқин термалари тўплами” каби бир қатор қўлёзмалар ҳам нашрга навбат кутиб турибди.

Олимнинг республика телевидениесида “Алпнинг туғилиши” (1999) олти қисмли, “Алпомиш юртга қайтди” (1999) етти қисмли, “Қирққиз қалъаси сирлари” (2010) каби ҳужжатли фильмлари вилоят ва республика телевидениеси орқали тез-тез намойиш этиб турилади.

“Довонлар олдинда” (2008), “Спорт — баркамоллик тимсоли” (ҳамкорликда) (2011), “Халқ ўйинлари” (2012) каби асарлари спорт соҳасини ўз ичига қамраган.

Олим йигирмадан ортиқ турли жанрлардаги илмий-бадиий асарларга сўз боши ва монография, диссертацияларга тақризлар ёзди. Чоршанби бахши Раҳматуллаевдан (марҳум) 5 та дoston, Ўзбекистон халқ бахшиси Абдиназар бахши Поёновдан (марҳум), Хушвақт бахшидан иккита дostonни ёзиб олди.

Рўзиқул Мустафоқулов университетнинг Жисмоний тарбия факультети Жисмоний тарбия назарияси ва методикаси кафедрасида ҳам фаолият юритди. Олим ижодий фаолияти давомида жисмоний тарбия ва спорт соҳасида ҳам қалам тебратиб келади. Спорт гимнастикаси бўйича спорт устаси (собиқ) Рўзиқул Мустафоқулов 2012–2016 йиллар давомида вилоят болалар ва ўсмирлар спорт мактабида спорт гимнастикаси бўйича мураббий сифатида фаолият кўрсатди. Шогирдлари вилоят ва республика мусобақаларида, шу билан бирга “Умид ниҳоллари” мусобақаларининг республика босқичида биринчи ва иккинчи ўринларни олиб, ғолиблик шохсупасига кўтарилди. Қаҳрамонимиз ҳар икки соҳада минглаб эмас, миллионлаб шогирдлар тайёрлаб, катта ҳаётга учирма қилди. Улар ҳозир турли соҳаларда фаолият кўрсатиб, устоз ишончи ва меҳнатини оқлаб келишмоқда.

Устоз айна кунларда Термиз давлат университетининг Ижтимоий фанлар факультети Бошланғич таълим кафедрасида фаолият кўрсатиб келмоқда. Устозликда сермахсул мураббий шогирдларга илм-фаннинг турли соҳаларида сабоқ бериб келмоқда. Ёш шогирдларини бир қанча услубий қўлланмалар, рисоалар, мақолалар ёзишга даъват этиб келмоқда.

Устоз биз билан бир суҳбатида: “Аллоҳга беҳисоб шукрлар бўлсинки, саксон ёшимга куруқ қўл билан келмадим деб ўйлайман”, — дея суҳбатимизга яқун ясалди.

Устознинг қалбини, умрини олтин нишон эмас, илм беабаб турибди.